

Казки про родину

Трапила коса на камінь

Трапила коса на камінь

Був собі цар і мав одну доньку. Донька та була дуже красна і дуже розумна. Коли доросла, почало багато щонайкращих царевичів сватати її, але вона не хотіла за жодного вийти, бо всі їй видавались дуже дурними. Що батько наговоривсь їй — нічого не допомагало.

— Не піду та й не піду за такого дурня! — от і вся її мова.

— Але де ж ти візьмеш розумних, коли всі однакові? — говорив батько.

— То буду чекати, доки не трапиться такий, якого я хочу.

Чекає вона, чекає — царевичі приходять і відходять, але ні один їй не до вподоби. А один, син сусіднього царя, дуже сподобав собі ту царівну, але боявся приступити, щоб і його не відправила.

Далі, як батько почав дуже наполягати, щоб таки виходила заміж, вона зробила ось яку штуку.

Зловила, вибачте, блоху і посадила її в глечик з маслом. Там блоха вигодувалась і виросла така велика, як добрий кіт. Тоді вона казала її убити, зняти з неї шкуру, виправити і зробити з цієї шкурки рукавички,— розуміється, все в найбільшій таємниці. Потім каже татові:

— Ну, тепер я сповню вашу волю і вийду заміж, але лише за того, хто вгадає, з чого оці мої рукавички зроблені.

— Добре, — каже батько і казав оповістити по всіх краях, що хто вгадає, з чого у царівни зроблені рукавички, той буде її мати за жінку.

Знов пустились королевичі і царевичі, як до меду, але де там — ні один не вгадає, а вона з усіх насміхається, гонить їх від себе.

А той сусідній царевич почув ту чутку і пригадав собі: «Щось-то мусить бути неспроста, коли так тяжко вгадати, з чого ті рукавички». Рад би і він піти та попробувати щастя, але боїться. «Ану ж не вгадаю — нажене тоді, і вся надія пропаде. Стій,— погадав собі,— треба взятися на хитрощі!»

Перебрався він за жебруючого діда і йде до міста, де та царівна. Зайшов там на ніч до якогось старого кушніра на краю міста. Ну, звичайно, зайшли в бесіду. Слово по слову, кушнір почав оповідати про царівну, яка-то вона гарна і мудра: штуку вигадала таку, що і світ не чував, і тепер насміхається над бідними паничами.

— Та яку штуку вигадала? — спитав той, ніби ні про що не знає.

— Так штуку,— відповів кушнір,— що казала вигодувати блоху, зняти з неї шкуру, а потім я ту шкуру вичинив і зробив їй з неї рукавички. От вона тими рукавичками всім паничам і забиває баки: котрий, каже, вгадає, з чого рукавички, за того піду. А котрий не вгадає, того наганяє з ганьбою.

— Постій,— гадає собі царевич,— тепер я тебе матиму! Але відплачу я тобі за твої насміхання!

На другий день іде він перебраний за жебрака до царських палаців і просить, щоб його завели до царівни, бо й він хотів би попробувати щастя. Слуги змірили його очима, що він такий шолудивий та обірваний, але вигнати його не могли, бо мали від царя гострий наказ допускати кожного.

Входить він, а царівна навіть не дивиться на нього, наставляє йому руку, питає коротко:

— Вгадуй з чого це?

Він, розуміється, того не злякався, приступає, обмацує, обнюхує а далі й каже:

— Бодай ви, панунцю, здорові були, та це з блохи!

Вона скочила, як ошпарена, зиркнула на нього, а то дід-жебрак, шолудивий, обідраний. Господи, аж уся потерпла. Але що було діяти? Батько й міністри бачили все те, і годі їй було взяти назад слово.

— Ну, доню,— каже цар,— чого ти хотіла, те і маєш! Вибирала ти, вибирала, та й от що вибрала, бери ж тепер, що тобі бог судив!

Ну, вона бачить, що не жарти, піддається. Хочуть того жербака перебрати по-панськи, та ні, він ані руш.

— Я жебрак з діда-прадіда, куди мені до панських уборів! Який тут стою, такий і до шлюбу піду. Що цар напросився, що царівна налютилась і наплакалась — ніщо не допомогло, мусила-таки з жебраком шлюб брати. А скоро по шлюбі і каже жебрак до неї:

— Ну, тепер ваше панування скінчилося, тепер ви переходите на мій хліб і мусите йти зо мною по жебраний хліб. Скидайте свої панські шмати й убирайтесь в таке, в якому я ходжу, бо в нашому стані панські убори не до лица.

Знов просьби, знов плачі — ні, непорядна година з жебраком, як уперся, так при своєму і став. Вже цар давав йому і гроші, і поле, і хати — так ні, не хоче та й не хоче.

— Я дід-жебрак, і не треба мені від вас нічого. Тільки жінку я від вас беру, бо вона мусить іти зо мною, а свої добра сховайте собі! Моє добро — торба та палиця, більше ніякого добра мені не потрібно!

Тоді цар розгнівався страшно на зятя і на доньку та й каже:

— Га, коли так, то ідіть же собі куди хочете, і не показуйтеся мені на очі, і не признавайтесь до мене! Не хочу ні чути, ні знати про вас!

А жебракові це й байдуже. Він почепив собі і жінці по дві торби на плечі, палиці в руки, та й пішов з нею в світі по жебраний хліб.

Ішли вони, ішли, аж зайшли до того міста, де був батько того царевича, а її чоловіка. Царевич вибрав собі якусь нужденну хатку на краю міста, ліплену з глини, з одним віконцем, та й каже до жінки:

— Оце хата мого діда й прадіда — тут будемо жити. Я буду ходити по селах і містах за хлібом, а ти будь дома, вари, пери, пряди сусідам за гроші, бо гріх і тобі задарма хліб їсти.

Живуть вона так день за днем. А він рано встає, торби за плечі — та й хильцем-хильцем до царського двора, до свого батька. Розповів батькові все, яка йому вдалася штука і яка добра жінка з тієї царівни вийшла, як його слухає й любить, старий цар так утішився, що й не сказати.

Ну, загадали вони аж тепер справляти велике царське весілля. Листи розписують до всіх царів і королів, щоб зїздилися на гостину, а в дворі ріжуть, печуть, смажать таке, що запах аж по цілому місту йде.

Отже ж, одного вечора приходить той царевич до своєї халупи, до жінки, приносить дещо хліба, але мало. Вона дає йому якусь бевку, він того не хоче їсти.

— Чому ти чогось ліпшого не вариш? — до неї.

— Та звідки я візьму ліпшого? — каже вона. — Ти приносиш мало, а я запрясти не можу, трудно тепер на заробіток, та й не звикла я до цього.

— Ну, постій, нараджу я тобі заробіток, — каже він. — Є тут у мене ще трохи грошей, то я накуплю тобі горілки і пляшок, сиди в хаті та шинкуй!

— Добре.

Пішов він рано знов ніби на жебри, а вона сидить у хаті і шинкує. Аж він живенько побіг до своїх вояків і каже кільком:

— Ідіть на край міста, там шинкарка горілку продає — наробіть їй збитків!

Тим лише подавай таке! Пішли до шинку, напили, накричали, пляшки і чарки побили, не заплатили нічого та й пішли. Приходить чоловік увечері, а вона сидить та й плаче.

— Що тобі? — питає він.

— Та от, — каже вона, — якісь тут жовнірища прийшли, горілку випили, пляшки і чарки побили і не заплатили нічого.

— Ну, кепська з тебе шинкарка, — сказав він, — але не журись. На завтра треба буде інакше зробити. Я тобі за решту грошей куплю горшків, сядеш собі на місці та й будеш продавати.

— Добре.

А раненько він знов побіг, казав кільком воякам сісти на коней і зробити тій гончарці збитки. Ті на коні, їдуть ніби повз неї — аж тут нараз один за другим як торкне коня, ніби кінь сполошився, та між горшки: всі дочиста потовкли.

Увечері приходить той додому, а жінка плаче.

— Що тобі?

— Та от,— повідає вона,— нещастя моє з тими жовнірами. Надїхали якісь на конях, коні їм сполошились — всі горшки перетовкли.

— Ну, ну,— каже він,— не плач, якось-то буде. А от я тобі нараджу інший заробіток. От би ти навідалась до царського двора! Чув я, що там велику гостину ладять, то помогла б дещо на кухні: води принести, замести, дров підкласти, то все-таки і сама попоїла б чого доброго, і мені принесла б. Ану, піди завтра!

Що тій бідній робити? На другий день попрятала в хаті та й пішла. Прийняли її там: порається вона, носить воду, дрова, кухню замітає, печені на рожнах обертає. Правда, кухар їй їсти не жалів, а у вечері, коли вона вже збиралася йти додому і просила, щоб дав їй дещо і для чоловіка, він казав понасипати їй у дванадцять маленьких горщиків потроху всякої страви. «Як же тут не забрати?» — міркує вона, а далі кухар порадив їй, щоб понасилила всі ті горщики на крайку і оперезалась ними,— це буде найліпше. Зробила вона так і вже збирається йти, аж тут царевич крикнув на неї, щоб несла до покою гостям води. Вхопила вона срібну коновку і несе. А там уже музика грає, танець починається. Царевич став перед нею та й дивиться, а вона не пізнає його. Їй навіть не пригадці, що то міг бути її чоловік.

— А чия ти, молодице?

— А тут одного жебрака, що живе на краю міста.

— Але ти, як бачу, ладна собі, зовсім тобі не личить бути жебраковою жоною. Я б не знати, на що заложився, що ти й танцювати умієш!

— Та де мені до танцю,— відмовляється вона, а тут сама аж тремтить від сорому і страху.

— Ану, попробуймо! Гей, музики!— крикнув царевич, вхопив її, музика заревіла, а він гей з нею в обертаси.

Вона, бідна, опирається, він нею кидає сюди й туди, вся страва в горщиках, що в неї поприсилуювані до крайки, разливається і обляпала її від ніг до голови. Гості регочуть, а їй все лице горить з сорому, а далі як заплаче та тому до ніг, щоб її пустив. Тоді він пом'як, підняв її та й питається:

— А що, ти мене не пізнаєш?

Вона видивилася на нього та й нічого не каже.

— А то відколи у нас так повелося, щоб жінка чоловіка не пізнавала? Адже я твій чоловік, а ти моя жінка!

Тут він розповів їй усе, як, що, до чого, казав їй зараз переодягнутись по-царськи. Аж тут її батько надїхав, ну, той певно здивувався, коли побачив свою доньку, що він віддав їй за жебрака, царівною. Там-то вже був бал, можете собі погадати! Вилами молоко їли, по борщі човнами плавали! І я там був, мед-вино пив, по бороді текло, а в роті сухо було.